

KRONIKA

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

»So prostori, ki ostajajo neomadeževani,« piše Kurt Wimmer v eni od decembrskih številc celovške *Kleine Zeitung*. »Dunajski univerzitetni profesor Radoslav Katičič je predstavil slovenska pisatelja Žarka Petana in Kajetana Koviča kot književnika, ki ne prihajata z Marsa, ampak z Notranjeavstrijskega. Predavalnica v jugoslovanskem kulturnem in informacijskem centru je bila v sredo nabitno polna. Založba Styria je tu predstavila svoja avtorja: občutljivega lirika Koviča s pesmimi, ki imajo denimo naslove *Psalm*, *Genesis* ali *Pastorale*, in sarkastičnega intelektualca odprtega srca Petana. Ta je ponudil slastno bridke aforizme.

Po branju se je razvnela razprava in liriku so postavili vprašanje, ali ne obstaja nekakšna neskladnost med sklepno mislijo pesmi *Genesis* in resničnostjo sveta... Kajetan Kovič je na to zelo tiho odgovoril: »Tako sem to doživel, tako sem to tudi opisal. Saj so prostori, ki ostajajo neomadeževani. Kljub svetu.« In je pristavil: »Če poudarjamo dobro, je to bolje, kakor če zanikamo slabo.« Glas iz občinstva pa je dopolnil: nemara mora pesnik prinesiti na svet, česar na njem dandanašnji ni: upanje.

Žarko Petan pa je vse to dopolnil z aforizmom: »O dobrih starih časih ni v dobrih starih časnikih kaj prebrati.«

To je bilo srečanje z avtorjema, ki je vnovič potrdilo, da so skupnosti, ki so starejše kot zemljepisne meje, starejše tudi kot jezikovne meje in veliko starejše kot meje, ki so jih ustvarili

politični sistemi,« piše Kurt Wimmer, dodana pa je še tale vest: *Pred nami je vesoljni potop* je naslov zbirčice z aforizmi Žarka Petana, ki jih je izdala založba Styria. V isti založbi so izšli z naslovom *S prazno glavo se laže kima* in še zgodbe *Nebo na kvadrata*. Alois Hergouth je z občutkom za ritem in z globokim podoživljanjem prepesnil miselni svet avtorja Kajetana Koviča. Kovič pa je poslovenil Hergouthove spomine *Mesec v jablani* (Založba Styria).

»Antimislec« in *Žarko Petan ponuja nove aforizme* je naslov še ene zabeležbe v avstrijskem časopisu. Bernd Schmidt piše: »Petan nas ne razvedri, dvigne; nasprotno: Menetekel *Pred nami vesoljni potop* nam kot bodico zapiči v oči. Kratko in malo: Petan je vnovič usekal. Z aforizmi, katerih jezljivi žar kriči iz plamenečega (v svobodo iščočega) srca, je spet ustvaril miselno podobo sveta za vse tiste, ki se ne nagibajo k temu, da bi zamorili svojo občutljivost.

»Sezam, odpri se — želim ven!«, zveni eden najboljših najboljšega: aforizem Stanisława Jerzyja Łeca. Žarko Petan je — če to obstaja — zakoniti Lec II.

Večni koledar prisutnosti, ker so pač vsakdanje, sta zvarila Elke Vujica in Dieter Grogg iz Petanovega duhovnega sveta. Ko je Günter Waldorf prispeval še nekaj grafičnega duha, je knjižico odločilno obogatilo.« Schmidt potem navaja nekaj Petanovih aforizmov, nato pa sklene: »Ne, Žarko Petan je vse prej kot neobčutljiv. Njegovi aforizmi o tem prepričljivo govorijo.«

Italijanski dvomesečnik za kulturo *Uomini e libri* iz Milana nadaljuje svojo serijo predstavitev slovenskih pisateljev. Namen teh objav je dvojen: v dovolj natančni bio- bibliografski uvodni beležki predstavlja avtor teh pogovorov, Arnaldo Bressan, pisatelja in njegovo delo, v samem pogovoru pa je poudarek na literaturi (in kulturi v širšem smislu) kot prvini v zgodovinskem oblikovanju slovenske nacionalne zavesti in današnje družbenopolitične stvarnosti. Tako zamišljena »javna tribuna«, ki je v tej reviji na voljo slovenskim pisateljem, se nam kaže še toliko bolj dragocena, če imamo v mislih, kako malo ve italijanska (kot bolj ali manj vsa zahodnoevropska) javnost, tudi kulturna, o naši nacionalni biti, o našem posebnem zgodovinskem in eksistencialnem položaju v tako imenovani Srednji Evropi (Mitteleuropi) ali v jugoslovanskih skupnosti narodov. Matjaž Kmecl je (po Cirilu Zlobcu in Tonetu Pavčku) tretji intervjuvanec, prek katerega skuša Arnaldo Bressan predstaviti slovensko literaturo in Slovence Italiji. Kmeclu bo sledilo še pet drugih avtorjev, kar pomeni, da se bo rubrika *Slovenski pisatelji* »obdržala« v tej reviji kar leto in pol.

Iz Kmeclovega razmišljanja povzemamo nekaj značilnih odstavkov:

»Slovenska nacionalna osnova po teh besedah (Kultura in prosveta, to naša bo osveta) ni mogla biti realna politika, ki temelji na kapitalu, vojski in policiji, marveč nekakšna notranja moč, kultura in morala. Stvar se sliši patetično, toda v začetnih stadijih modernega nacionalnega formiranja so se tovrstne ideje pojavljale tudi drugod, na primer pri mladih Nemcih. Zgodovinska razlika je bila samo v tem, da so se tam naglo umaknile realni politiki, medtem ko je slovenska narodna skupnost ostajala spričo svoje maloštevilčnosti trajno zavezana politiki morale. Ta je bila pač njena edina

možnost; slej ko prej gre za narod, ki šteje 1,5—2 milijona glav, kar je njegova temeljna realnost. Spričo tega in spričo tisočletne (nesvobodne) usode se je slovenski razum ugledal in opredelil kot narod proletarec (Cankar); boj za nacionalno osvoboditev je v veliki meri dimenzioniral kot socialno revolucijo — vse to pa je imanentno logiki zahtevalo trajno, široko, dodatno in demokratično mobilizacijsko stanje kulturne ustvarjalnosti. (...) Potemtakem je slovenska kulturna politika naravnana v stalno frontalno preverjanje nacionalne samobitnosti — ob nenehni odprtosti v široki evropski in svetovni kulturni prostor — kar je drugi temeljni imperativ takšne kulturne opredelitve (neavtarkičnost). Narakuje ga 'ob vsem drugem tudi slovenski geografski in zgodovinski položaj v srednjeevropskem osrčju, na križišču in na tromeji romanskega, germanskega in slovenskega sveta. Tu je (bilo) mogoče obstati le z veliko odprtostjo vsemu napredujočemu in z enako veliko ustvarjalno zvestobo lastni avtentičnosti.«

* * *

Rimski štirimesečnik *Teatro contemporaneo* (Sodobno gledališče), ki ga vodi znani gledališki poznavalec Mario Verdone, je v svoji zadnji številki (september 1983) uvrstil v rubriko Dokumentacija razpravi Jožeta Koruze *Kozmopolitsko gledališče Slavka Gruma*, s katero se je avtor udeležil (oktober 1982) mednarodnega srečanja dežel Alpe Jadran v Benetkah pod pokroviteljstvom znane italijanske kulturne in znanstvene ustanove Fondazione Cini (poleg Koruze so se tega srečanja udeležili še tile slovenski referenti: Janko Kos, Boris Paternu, Matjaž Kmecl, Helga Glušič, Aleksander Skaza, Franc Zadavec, Ciril Zlobec, Alessio Lokar). Jože Koruza v tej razpravi podrobno razčlenjuje Grumovo duhovno in umetniško podobo v

kontekstu tedanjih slovenskih razmer in jo sklene z ugotovitvijo: »Slovensko gledališče, ki je v drugi polovici XIX. stoletja nastalo bolj iz nacionalno političnih kot iz imanentno umetnostnih pobud, je vseskozi terjalo od slovenske dramatike, da se stavlja v službo Slovenstvu in Slovanstvu. Josip Stritar, ki se je edini že spočetka stavljal tej tendenci po robu, ni imel dovolj umetniške sile in prepričljivosti, da bi podrl te utesnjevalne plotove. Ivan Cankar, prvi resnični umetnik med slovenskimi dramatikami, ki je motivno in tematsko razširil ozke okvire dotedanje slovenske dramatike, se je snovno uklonil tradicionalni vezanosti na slovensko okolje. Šele Grum je prepričljivo odprl slovenski dramatikami širok mednarodni prostor.«

* * *

Deveta številka bratislavskega časopisa Slovenské pohľady prinaša daljši zapis pogovorov med Blahoslavom Hečkom in Viliamom Turčánym. To so spomini na srečanje s pisatelji in pesniki in razmišljanje o literaturi. Hečko se med drugim spominja svojega rimskega srečanja z Bratkom Kreftom. Ob tem omenja njegovo delovanje v Burianovem gledališču v Pragi in se spominja tudi srečanj z njim v predvojni Pragi. Hečko pripoveduje o prevodih iz Goldonija, ki da so jih v zadnjem četrtstoletju največ pripravili Slovaki. Pri tem omenja, da so Goldonija precej prevajali tudi najmanjši narodi kot med drugim Slovenci. Slovenské pohľady prinašajo še vrsto prevedenih krajših pripovedi kubanskih pisateljev, in sicer ob dvajsetletnici havanskega časopisa Union. Zabeleženo je tudi, da sta se kot podpisnika pogodbe o sodelovanju med zvezo književnikov Češkoslovaške in Zvezo pisateljev Jugoslavije mudila na Češkem Tone Partljič in Husein Tahmišić. Dogovor bo veljal tudi še za prihodnje leto.

* * *

V 308. številki zagrebškega Oka lahko preberemo prispevek Jurija Maleševića (*Po dokončni viziji*) o usodnih zamislih, izhajajočih iz vere v vsemogočnost visoko industrializiranih sistemov, ki so danes predružačene in ublažene s skromnejšimi in človečnejšimi merili, kar je bilo po Maleševićevem mnenju nujno, saj bi sicer vse formalne funkcije arhitekture izginile. V isti številki se oglašata tudi Stane Bernik z odgovorom na odprto pismo (*Merila se niso spremenila*). V eni prejšnjih številok Oka je namreč Mihajlo Mitrović naslovil odprto pismo Stanetu Berniku, in sicer prav ob prispevku Jurija Maleševića *Simboli mesta*. Po Bernikovem mnenju je bilo tisto, kar je pisal Malešević, odklanjanje nekaterih že dovolj uveljavljenih spoznanj o sodobni slovenski arhitekturi, njenem pomenu in vrednosti. Objavljen je tudi kratek telefonski pogovor z Božidarjem Jakcem (skupaj z drugimi jugoslovanskimi umetniki in kulturnimi delavci) o njegovi dejavnosti v minulemu letu in o letošnjih načrtih. Sodeluje namreč pri pripravljanju Galerije Božidarja Jakca, ki naj bi bila odprta v Novem mestu do poletja. Krešimir Nemeč pa ocenjuje knjigo Jožeta Javorška *Adamovo jabolko*. Med drugim piše: ... »Tisto, česar Javoršku ne gre zanikati, je dejstvo, da mojstrsko vodi svoj »roman« nekega večera, da spretno razvira problematiko in uvaja prave teme o pravem času. V tej knjigi je nekaj brez dvoma izvrstno napisanih esejističnih in polemičnih delov o različnih pojavih in problemih: o Kocbeku in Kermaunerju, o jeziku, o vprašanih samomorov in splavov v Sloveniji, o posameznih medvojnih epizodah ipd. Vešče je izveden tudi finale, v katerem pojasnjuje smrt svojega sina kot pravzaprav nesrečen primer neke burne hišne zabave.

Javoršku je treba priznati tudi sugestivnost, prepričljivost in celo pogum, ko odkrito spregovori o številnih ta-

bujih in mistificiranih temah. Celo kadar mu ne verjamemo, kadar kaj namerno popači, kadar pokadi samemu sebi in kadar je pretirano ekskluziven in apodiktičen, je duhovit in luciden, iz vsake vrstice pa se oglašča strasten polemičen duh. Toda slogovna privlačnost in pršeča retorika sta eno. Drugo pa je, da nam Javoršek pravzaprav ni povedal nič novega: iste težave, iste težave, variacija na isto temo. Po knjigah *Nevarna razmerja* in *Črna krizantema* zveni to delo kot dobro znan in že po malem obrabljen pripev.«

* * *

Prva številka sarajevskega Odjeka prinaša esej Matjaža Potrča *Jedra spomina* o vprašanih historiografije, o tem, kako preseči opisno metodo pri njej in o pomembnosti tega, kako pisati zgodovino. Znano je namreč, da je sprotno zapisovanje dogajanja lahko pogosto pomanjkljivo, ali da ga zaradi objektivnih vzrokov niti ne more biti, pa zato zapisovanje nastaja po spo-

minu, čeprav se opira na dokumente. Vendar pri tem tudi ne zgublja pomena dejstvo, kdo zgodovino piše. Desetim Shakespearovim sonetom, ki jih je v srbohrvaščino prevedel Luko Paljetak, sledijo odlomki iz študije Janka Kosa *Lirika Shakespearovih sonetov*, ki je izšla pri Slovenski matici v Ljubljani v zborniku *William Shakespeare pri Slovencih*. Prevedla jih je Anamarija Paljetak. Marko Kovačević je pripravil anketo s sedmimi literarnimi zgodovinarji, kritiki, esejisti in univerzitetnimi profesorji, ki so se udeležili nedavnega posvetovanja o sodobni jugoslovanski poeziji. Vprašanci razmišljajo o tem, kaj lahko in kaj mora pomeniti sodobna poezija, v kolikšni meri je skupek ali neskladje anahronizmov in prisotnosti sedanjosti oziroma duhovnih, kulturnih in družbenih odsevov sodobnega časa, pa tudi o tem, katere rodove se pri tem najbolj upošteva. Odgovarjajo Dalibor Cvitan, Vladeta Vuković, Mihal Harpanj, Vlada Urošević, Miodrag Perišić, Miodrag Bogičević in Stevan Kordić.